

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG‘LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA‘LIM,
FAN VA INNOVASIYALAR VAZIRLIGI**

TOSHKENT DAVLAT TIBBIYOT UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”
Toshkent davlat tibbiyot universiteti
rektori Sh.A.Boymuradov

2024 yil 02.07

Ro‘yxatga olindi:

№   Bakalavriat

T.PR.-60910400-2.01

FT. -60910700 - 2.02

**HAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI
O‘QUV DASTURI
(tanlov fan)**

Bilim sohasi:	700 000	– Muhandislik, ishlov berish va qurilish sohalari
Ta‘lim sohasi:	710 000	– Muhandislik ishi
Ta‘lim yo‘nalishlari:	60910200	– Tibbiy profilaktika ishi
	60910700	– Fundamental tibbiyot

Toshkent -2025

Fan/Modul kodi HFXXM2402	O'quv yili 2025/2026	Semestr 4	ECTS-Kreditlar 2	
Fan/Modul turi Tanlov	Ta'lim tili O'zbek/rus		Xaftadagi dars soatlari 2	
1.	Fan/Modul nomi	Auditoriya mashg'ulotlar (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Hayot faoliyati xavfsizligi. Fuqaro muxofazasi	30	30	60
2.	I. Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda hozirgi davrda sodir bo'layotgan tabiiy, texnogen va ekologik tUSDagi favqulodda vaziyatlarning aholi sog'ligiga, xalq xo'jaligi ob'ektlariga, davlatning iqtisodiyotiga ta'sirini; radiatsion, kimyoviy qidiruv va dozimetrik asboblarni tuzilishini; jabrlangan aholiga o'z vaqtida turli xildagi tibbiy yordamni ko'rsatishni; davolash muassasalarni va tibbiyot xodimlarini doimiy shay holatda bo'lishini; yakka va umumiy muhofazalanish vositalarni tushuntirish. Ushbu maqsadga erishish uchun modul talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, favqulodda vaziyatlardagi hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi. Fanning vazifasi – amaliy ko'nikmalar, “Hayot faoliyati xavfsizligi. Fuqaro muhofazasi” moduliga uslubiy yondoshuv hamda ilmiy dunyofarashni shakllantirish, tibbiy, texnogen va ekologik to'sdagi favqulodda vaziyatlarni bilish, favqulodda vaziyatlarda aholini o'z vaqtida muhofazalash mohiyatini bilish, yakka va umumiy muhofazalanish vositalaridan foydalanishni o'rganish, ko'p sodir bo'ladigan tabiiy ofatlar va ularning oqibatini bilish, radiatsion va kimyoviy vaziyatlar sodir bo'lishi va oqibatini bilish, fuqaro muhofazasi xabar signali berilganda to'g'ri harakat qilishni bilish, radiatsion, kimyoviy qidiruv va dozimetrik asboblarni ishga tayyorlashni o'rganish, aholini, ishchi – xizmatchilar favquloddagi vaziyat o'chog'laridan evakuatsiya qilishning mohiyatini bilish, evakuatsiya tashkilotlarini bilish, jabrlanish o'chog'larida birinchi tibbiy yordam ko'rsatishni o'rganish. Fuqaro muhofazasi va fuqaro muhofazasining tibbiy xizmatida tibbiy yordam xillarini va kuch vositalarini bilish, kuchli ta'sirlovchi zaharli moddalarni va undun himoyalashni bilish, epidemiyaga qarshi kurashuvchi FMTX kuchlari to'g'risida tasavvurlarga ega bo'lishi va ularga			

nisbatan shaxsiy munosabatni shakllantirish orqali insonning hayotdagi o'rnini va ahamiyatini ochib beradi.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Hayot xavfsizligini nazariy asoslari

2-mavzu. Inson va atrof-muhit

3-mavzu. Tabiiy xavfli va zararli omillarning insonga va atrof muhitga tasiri va ulardan ximoyalani

4-mavzu. Bakteriologik (biologik) vositalar bilan zararlangan o'choqda epidemiyaga qarshi chora-tadbirlar

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1-mavzu. Fuqaro muhofazasi tibbiyot xizmati tuzilmalari, vazifasi, tashkiliy tamoyillar

2-mavzu. Ommaviy qirg'in qurollarining tasnifi. Jabrlanish o'chog'ining tibbiy taktik tavsifi. Yo'qotishlar.

3-mavzu. To'lqin zarbi. Jabrlanish zonalari tavsifi. Yorug'lik ajralishi. O'tuvchi nurlar.

4-mavzu. Favqulotda vaziyatni baholash. Radiatsion holat. Radioaktiv zararlanish manbalari. Zonalar tavsifi.

5-mavzu. Dozimetriya metodlari. Dozimetrik asboblarning tasnifi.

6-mavzu. Kimyoviy qurol. Zaxarli moddalarning tasnifi. Kimyoviy vaziyatni baholash.

7-mavzu. Tabiiy, texnogen, ekologik va ijtimoiy tushdagi favqulotda vaziyatlarda hayot faoliyati xavfsizligi va fuqaro muhofazasi.

8-mavzu. Favqulotda vaziyatda aholini muhofaza qilish. Jamoa himoya vositalari.

9-mavzu. Shaxsiy himoya vositalari. Maxsus himoya vositalari. Shaxsiy tibbiy vositalar va ulardan foydalanish.

10-mavzu. Favqulotda vaziyat xavfi tug'ilganda va sodir bo'lganda aholini evakuatsiya qilish.

11-mavzu. Shikastlangan o'choqlarda tibbiy yordamni tashkil qilish. Shikastlangan o'choqlarda shifokor yordamini tashkil qilish, tibbiy xizmati tuzilmalari va muassasalarini mol-mulklar bilan ta'minlash

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari jihozlari bilan jihozlangan auditoriyalarda har bir akademik guruhga alohida o'tiladi. Mashg'ulotlarda faol va interfaol usullar qo'llaniladi. Tarqatma materiallar va axborotlar multimedia qurilmalari yordamida uzatiladi.

Mashg'ulotlar faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalarini qo'llash maqsadga muvofiqdir. Amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishda quyidagi didaktik tamoyillarga amal qilinadi:

- Amaliy mashg'ulotlarni maqsadini aniq belgilab olish;
- O'qituvchining innovatsion pedagogik faoliyati bo'yicha bilimlarni chuqurlashtirish imkoniyatlariga talabalarda qiziqish uyg'otish;
- Talabada natijani mustaqil ravishda qo'lga kiritish imkoniyatini ta'minlash;
- Talabani nazariy-metodik jihatdan tayyorlash.

IV. Amaliy ko'nikmalar

1. Favqulotda kuzatiladigan xavflarda aholini xavfsiz joylarga ko'chirish bo'yicha tadbirlarni yaxshilash;
2. Aholi uchun xavfsiz joylarni o'z mintaqasi bo'yicha izlab topish va o'rganish;
3. Zararli va xavfsiz xududlarda yashovchi aholini shaxsiy himoya vositalardan foydalanish bo'yicha master klass o'tish;
4. Favqulotda kuzatiladigan xavflarda aholining ximoyalanish, kam talofat ko'rishi va qisqa vaqt ichida xavfsizlik chora-tadirlarini ishlab chiqish;
5. Turli zararli moddalar bilan zararlangan xududda suv, oziq-ovqat va boshqa xom-ashyolardan foydalanish bo'yicha chora-tadirlarini ishlab chiqish;

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular

1. Hayot faoliyati xavfsizligi, fuqaro muxofazasini ta'minlash asoslari. Ishlab chiqarish muhitida inson omili.
2. Ishlab chiqarishda mehnat xavfsizligini ta'minlash psixologiyasi. Ishlab chiqarishda muqobil muhitni ta'minlash.
3. FMTXning har bir davrda faoliyat xususiyati, asosiy tashkiliy tamoyillari
4. Terrorizm va aholi muhofazasi
5. Fuqarolar muhofazasi tibbiy xizmatining tashkiliy tuzilishi
6. Tabiiy ofatlar va ularning oqibatlar
7. Yong'in xavfsizligi asoslari
8. Aholining tabiiy ofatlar, katta falokatlar va talafotlarda tibbiy jihatdan ta'minlanishini tashkil etish.
9. Yadro qurollar turi va ko'llanish usullari to'g'risida tushuncha. Yadro

o'choqlari tavsifi.

10. Kimyoviy qurol, uni qo'llash usullari va ZM tavsifi.

11. Aholini ommaviy qirg'in qurollardan himoya qilish.

12. Tibbiy muassasalarni ko'chirish.

13. Shaxsiy himoyalalanish vositalari. Shaxsiy tibbiy himoya vositalari.

14. Shikastlangan aholini davolash-ko'chirish jihatidan ta'minlash. Tibbiy muassasalarni ko'chirish.

15. Ishlab chiqarishda mehnat xavfsizligini ta'minlash psixologiyasi. Ishlab chiqarishda muqobil muhitni ta'minlash.

Tavsiya etilayotgan mustaqil ish shakllari

Hayot faoliyati xavfsizligi. Fuqaro muhofazasi moduli bo'yicha tavsiya etilayotgan mustaqil ishlar modul tizimida mustaqil ishlar modul tizimida turli xil shaklda amalga oshiriladi:

- ayrim nazariy mavzularni o'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish;
- berilgan mavzu bo'yicha axborot (referat) tayyorlash;
- amaliy mashg'ulotlarga tayyorgarlik ko'rish;
- mashg'ulot mavzulari bo'yicha konspektlar yozish;
- modulning bo'limlari yoki mavzulari ustida maxsus yoki ilmiy adabiyotlar (monografiyalar, maqolalar) bo'yicha ishlash va ma'ruzalar qilish;
- ilmiy maqola, anjumanga ma'ruza tezislarni tayyorlash;
- keys yechish;
- Grafik organayzerlash ishlab chiqish va to'ldirish;
- krossvordlar tuzish va yechish;
- vaziyatli masalalar yechish;
- talabalarning darsda olgan bilimlarini chuqurlashtiradi, ularning mustaqil va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlarni tashkil etish bo'yicha umumiy ko'rsatma va tavsiyalar

Hayot faoliyati xavfsizligi. Fuqaro muhofazasi moduli bo'yicha mustaqil ish auditoriya va auditoriyadan tashqari o'tkaziladi.

Talaba mustaqil ishni tashkil etishda quyidagi shakllardan foydalaniladi:

- auditoriya mashg'ulotlaridan tashqari trenajyor, mulyaj va simulyatsion zallarda/markazlarda tasdiqlangan amaliy ko'nikmalarni pedagog nazoratida son va sifat jixatdan bajarish va amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirish daftarlarida aks ettirish;

- aholi orasida ShXV lardan foydalanish bo'yicha trening o'tkazish;
- ayrim nazariy mavzularni o'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish;
- berilgan mavzu bo'yicha axborot (referat) tayyorlash;
- berilgan mavzu bo'yicha prezentatsiya tayyorlash;
- modulning bo'limlari yoki mavzulari ustida maxsus yoki ilmiy adabiyotlar (monografiyalar, maqolalar) bo'yicha ishlash va ma'ruzalar qilish;
- vaziyatli muammolarga yo'naltirilgan vaziyatli masalalar yechish;

VI. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

- aholi hayot faoliyati xavfsizligiga ta'sir qiluvchi omillar, ularning kelib chiqish sabablari va organizmga patologik ta'siri haqida;
- ommaviy qirg'in qurollari ta'sirida vujudga kelgan salbiy omillar majmuasi ta'sirida organizmda kechadigan patologik holatlarni oldini olish yoki ta'sir oqibatini kamaytirish uchun olib boriladigan ishlar haqida;
- tabiiy, texnogen va ekologik tUSDagi favqulodda vaziyatda jabrlangan aholiga tibbiy yordam ko'rsatish va o'choqni bartaraf etish uchun Fuqaro muhofazasining tibbiy xizmati kuch va vositalarini, zaruriy mol – mulk bilan ta'minoti haqida **tasavvurga ega bo'lishi;(bilim)**
- aholi hayot faoliyati xavfsizligiga ta'sir qiluvchi ommillarni;
- radiatsion, kimyoviy va biologik vaziyat ustidan asboblar yordamida kuzatishni;
- 3. • laborator nazoratni olib borishni, ma'lumotlarni qayd etish va tahlil etishni;
- favqulodda vaziyat o'chog'ida fuqaro muhofazasi usullarini qo'llashni **bilishi va ulardan foydalana olishi;(ko'nikma)**
- aholi hayot faoliyatiga xavf tug'ilganda, favqulodda vaziyatda to'g'ri qaror qabul qilish, aholini tinchlantirish va aniq harakat qilishga o'rgatish;
- shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish;
- shaxsiy tibbiy vositalaridan foydalanish;
- birinchi tibbiy yordam va birinchi shifokor yordamini ko'rsatish;
- sanitar post, sanitar drujinachi, sanitar drujinachilar otryadi ishiga rahbarlik qilish;
- dastlabki tibbiy yordam ko'rsatish guruhida shikastlangan aholiga birinchi shifokor yordamini ko'rsatish amaliy **ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.(malaka).**

4.	VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari • Interfaol o'yinlar; • Seminar(mantiqiy fikrlash, teskor savol-javoblar); • Guruhlarda ishlash; • Taqdimotlarni kiritish; • Individual loyihalar; • Jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	VIII. Kreditlarni olish uchun talablar: Joriy nazorat shaklida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish.
6.	Asosiy adabiyotlar 1. Ermatov N.J., Xayitov J.B., Ortiqov B.B. Hayot faoliyati xavfsizligi. Fuqaro muhofazasi. Darslik. "Fan ziyo nashriyoti" 2025y. 2. Rustamova X.E., Maxsumov M.Dj., Tuymachev O'.A. Hayot faoliyati xavfsizligi. fuqaro muxofazasi. Darslik. 2018y. 3. Rustamova X.E., Maxsumov M.Dj., Tuymachev O'.A. Fuqaro muxofazasi va fuqaro muxofazasi tibbiyot xizmati. O'quv qo'llanma. 2018y. 4. Tojiev M., Nigmatov I. Hayot faoliyati xavfsizligi. O'quv qo'llanma. Toshkent, «Tafakkur-Bo'stoni», 2012 y. Qo'shimcha adabiyotlar 5. "Fuqaro muxofazasi to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Qonuni. 2000 yil 26 may 6. Favqulodda vaziyatdan muxofaza qilishning xuquqiy asoslari. O'RFVV. Fuqaro muhofazasi instituti. Toshkent-2000. 7. Xasanov U. Favqulotda vaziyatlar va fuqaro muhofazasi. T. 2011 y. 8. Saidov B.M., Xabibullaeva V.N., Saidov B.B., Ishxo'jaeva V.B., Hakimjonova V.B., Saidova SH.B. "Fuqarolar muhofazasi va uning tibbiy xizmati" -Toshkent, 2006 y. 9. Основы организации защиты населения и территории чрезвычайных ситуаций мирного и военного времени. А.В.Матвеев, А.И.Коваленко. Санкт-Петербург – 2007. 10. Завялов В.Н. "Гражданская оборона" -Москва, Медицина 1989г. 11. Nazarov O. A. "Favqulodda vaziyatlarda tibbiyot xizmati" " -Toshkent, 2003y.

	Internet manbaalar 1. www. med.ru 2. www.tma.uz 3. www.ziyonet.uz 4. www.info@tma.uz 5. www.info @minzdrav.uz 6. www.ilo.or.
	Fanning o‘quv dasturi Toshkent davlat tibbiyot universitetining 05.06.2025 yildagi 1328-sonli buyrug‘i (buyruqning_1__-ilovasi) bilan tasdiqlangan. O‘quv-uslubiy departament boshlig‘i F.X.Azizova Fakulteti dekani F.I.Salomova Fakulteti dekani S.U.Aliyev
8.	Fan/Modul uchun ma’sullar: N.J.Ermatov- TDTU, Bolalar, o‘smirlar va ovqatlanish gigienasi kafedrası mudiri t.f.d., professor. B.B.Ortiqov- TDTU, Bolalar, o‘smirlar va ovqatlanish gigienasi kafedrası katta o‘qituvchisi, PhD X.R.Xaqberdiyev- TDTU, Bolalar, o‘smirlar va ovqatlanish gigienasi kafedrası assistenti
9.	Taqrizchilar: Ichki taqrizchi: F.I.Salomova - TTA Atrof muhit gigiyenasi kafedrası mudiri, t.f.d., professor Tashqi taqrizchi: M.A.Xamrokulova - SGKK ITI direktori v.v.b., t.f.d., professor